

Brev fra Enerhaugen

Av Helge Bergland

Indre Smaalenenes Avis gav Eidsberg historielag en skattekiste: Helge Berglands samlede historier, som ble publisert i avisen etter hvert som de ble skrevet. De ble aldri samlet og trykt i ei bok. Derfor er det en glede å ta med en hvert år i Haakon. Årets historie er en av de mest poetiske og varme tekstene hans, så nyt den langsomt. Den er gjengitt nøyaktig i det språket som han skrev den, med Kal og Karl om hverandre, den ene er bygdas Kal, den andre er mennesket Karl.

Svenske-Kal og Grønnmyrmåsan

«Sent kom våren inn mellom fjellene». Det er Bjørnson som åpner et kapittel slik i en av bonderomanene. Den kan også overføres på Sameia. Mens jordene ligger bare nere i bygda og aner vårens varme pust, ligger ennå snøen djup i Sameias skoger. Vårherre tar alt i tur og ordning. Sameia får vente. Men er ikke glempt. Det ligger mye oppriktig gudfryktighet i skogsuset der oppe.

Men omsider slepper Vårherre startsnora, og våren velter innover skoger og småbruk. En mild vind omfavner trekronene, himlen byr generøst på en regnskvett, og fra vannskillet oppi åsen begir snøvannet seg i febrilsk fart mot elver og hav.

Så kommer de jublende flokker, og man noterer i almanakk: stær, linerle og svale, sammenlikner med i fjor; sein vår i år?

Omtrent samtidig med svala kommer Svenske-Kal. En morgen høres hans dype bassrøst fra Grønnmyrmåsan, og torvstikkinga kan begynne.

*Helge Bergland med sin kone Solveig.
(Bildet utlånt av Unni Kvisler.)*

Det går liksom noen dager til akklimatisering. Bak en av de 24 torvhyttene har Karl sitt lille krypinn, ei spennende hule, hvor en guttunge på skattejakt kan komme over kandissukker, til dømes, og en glømmer barnelærdommen og er i paradiset stakket stund.

Det finnes også farlige ting i den mørke hytte, kledd med papirsekker og strie. I en krok står en flaske med dødninghode og farlige bokstaver. Denaturert sprit. Vi holder oss på betryggende avstand, og ser heller om vi har oversett en klump kandissukker.

Karl er som regel hos bestemor og får komplettert sitt kjøkkengeråd. Det er et årlig og hyggelig ritual. Og det skal ikke så mye til. En kopp, en kniv og ei skjje, muligens en gaffel, en kasserolle, en tallerk, ei mugge. Stort mer trenger ikke en seiler på Sameias tundra.

Som antydnet liker Svenske-Kal en dram. For denten brukes ikke til opptenning eller mot gikt, slik enkelte sløser med den. Men ingen sameiaboer tar anstøt av at Kal er glad og synger en smule i lyse sommerkvelder. Tvert imot fører han en ny og lys tone inn i et kanskje noe alvorlig miljø. Karl er forsanger og latteranfører, latteren er hans varemerke, tatt med fra et sorgfritt vermlansk torp, til glede og vederkvedelse for alt folket.

Slik glir liksom sommeren og Kal i ett. Alle dører står åpne for den glade trubadur. Så kommer årlig byfremmen fra Bøgata i Oslo med grammofonen og ny plate: Den uheldige hornblæser. Ved siden av en uheldig hornblæser består plata kun av befriende latter, noe for bydama Marta og Svenske-Kal. Latteren hadde fullstendig tatt knekken på Sameia. Først platelatter, så Kal og Marta duetter, så barnelatter i kor, og så glir latteren også inn i de mørke og alvorlige krokene.

Og sommeren glir videre med dovne sommerskyer, høysåter og blåbærtuer. Grønmyrmåsan med sine 24 nummererte hytter får en ansiktsløftning. Trefoldige tuer står og nyter sola, og Kal tørker svette med blomstret lommetørkle. Innimellom en liten knert mot mygg og fluekaffikoking i det fri, ertesuppe en gang i uka, minst.

Så en gang på sommeren inn i Fjella for å fiske, Ertevann, forstås,

og en guttunge med for mye selskap og fiskesjau. Det blir ikke så mye fisk akkurat, men mye enetaler, latter og sang, og guttungen begynner å lengte hjem etter to-tre dager.

Omsider er sommeren på hell. Torva blir lempa inn i det nye hjem, men det haster ikke med Kal. Et par uker går til besøk og behag. Det er uutømmelige kilder å prate om, parafinlampa henger innhyllet i fantasifulle tobakksskyer, og nå kommer alle spøkelseshistoriene.

Og det er noe for unger med fantasi og mørkeskrekke. Dører flyr opp på navngitte gårder, for lengst avdøde rusler omkring og forsvinner igjen, svarte hester og hvite damer synker i jord. Veien til do blir altfor lang i slike spøkelseskvelder, og selv Kals befriende latter kan ikke drive uhyggen vekk. Litt stram lukt blir det rundt husveggene, ja.

Nå ligger Grønmyrmåsan ensom og forlatt. De lykkelige hytter med hvite nummer er borte, men rundt kantene kan en i heldige år finne multer. Den vermlandske trubadur har pakket sitt instrument, gjøk og småfugler har overtatt.

Karl ble ikke noen gammel mann. Rundt de seksti, kanskje, og hans grav på Trømborg kirkegård er bortgjemt og glemt.

Men du var med og skapte glede i en lykkelig barndom. Og hva er en barndom uten Gleden?

Helge Bergland